

นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย
(ธันวาคม พ.ศ. 2484 - กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485):
ศึกษาสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้สหรัฐอเมริกา
ไม่ประกาศสงครามตอบไทย

**The United States' Foreign Policy towards Thailand
(December 1941 - February 1942):
The Causes and Factors of the Policy
not to Reciprocate the Thai Declaration of War**

บทคัดย่อ

วิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแจ้งคำประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาของประเทศไทยให้สหรัฐฯ ทราบ และค้นหาสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ประกาศสงครามตอบไทย การศึกษาใช้วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์

ผลจากการวิจัยพบว่า หลังจากไทยประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ และอังกฤษในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ไทยส่งคำประกาศสงครามเพื่อแจ้งให้สหรัฐฯ ทราบ 2 ช่องทาง ช่องทางแรกส่งให้กงสุลสวิสประจำประเทศไทยในวันที่ 26 มกราคม ในฐานะผู้ดูแลผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในไทย ส่วนช่องทางที่สอง ส่งให้สถานทูตไทยในสหรัฐฯ ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ สหรัฐฯ ได้รับคำประกาศสงครามที่ส่งช่องทางแรกในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ และช่องทางหลังในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ อย่างไรก็ตาม หลังจากได้ข่าวการประกาศสงครามของไทยจากสื่อมวลชนในวันที่ 26 มกราคม ประธานาธิบดีสหรัฐฯ แฟรงคลิน ดี. รูสเวลต์ ตัดสินใจไม่ประกาศสงครามตอบไทยไปแล้วในวันที่ 28 มกราคม หรือก่อนหน้าให้สหรัฐฯ จะได้รับคำประกาศสงครามของไทยทั้งสองฉบับ ดังนั้น การไม่ประกาศสงครามตอบไทยของสหรัฐฯ ไม่ได้มีสาเหตุมาจากการที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ ด้วยการไม่ยื่นคำประกาศสงครามให้คอร์เดลล์ ฮัลล์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ

สำหรับสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทยนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสหรัฐฯ ไม่ให้ความสำคัญพร้อมดูถูกค่าประกาศสงครามของไทย ซึ่งเป็นนโยบายเดิมของสหรัฐฯ ที่เคยใช้กับการประกาศสงครามของประเทศเล็กในยุโรปที่ถูกเยอรมนียึดครอง และประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 อย่างไรก็ดี นโยบายคงสถานะเดิม อุดมการณ์ประชาธิปไตย และการต่อต้านลัทธิล่าอาณานิคมของสหรัฐฯ เป็นสาเหตุสำคัญด้วย ดังจะเห็นได้จากสหรัฐฯ มีนโยบายสนับสนุนขบวนการเสรีไทยในสหรัฐฯ นอกจากนั้น สหรัฐฯ เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะของอังกฤษและจีนที่เสนอแนะว่า สหรัฐฯ ควรยับยั้งการประกาศสงครามไว้ก่อน เพราะกังวลถึงผลกระทบของการประกาศสงครามตอบที่จะมีต่อทัศนคติของคนไทยที่อาจเปลี่ยนไปต่อต้านฝ่ายสัมพันธมิตรและสนับสนุนญี่ปุ่นแทน

Abstract

This research has two aims:- firstly, to find out the fact as to how the Thai government notified the United States government of the Thai declaration of war upon the United States on 25 January 1942; and secondly, to analyze the causes and factors of the United States' policy not to reciprocate. A historical approach was used to do this research.

The study reveals that the Thai government notified the United States government of its declaration of war by two channels of communication. The first proclamation was sent to the Swiss Consulate in Bangkok, an agent of the United States government in Thailand, on 26 January. Later, the second was sent to the Thai Legation in Washington D.C. on 7 February. The United States government received the former on 2 February and the latter on 13 February. However, the United States President, Franklin D. Roosevelt, had decided not to reciprocate since 28 January. As a matter of fact, it was made not long after learning of the declaration from the media on 26 January or even before either of the Thai official proclamations reached the United States. This fact confirms that the United States' policy not to reciprocate was not caused by a refusal of M.R. Seni Pramoj, the Thai Minister in the United States, to declare war by not delivering the proclamation to the United States Secretary of State, Cordell Hull.

Regarding the causes and factors of the United States' policy not to reciprocate, it is found that, firstly, it was the United States government's precedent policy to ignore with contempt the declarations of war in December 1941 made by some small European countries occupied by Germany. Secondly, it was derived from American foreign policy of status quo, and ideologies of democracy and anti - colonialism, as shown by the United States government's support for the Free Thai movement in the United States. Thirdly, the United States government agreed with the British and Chinese governments' suggestions to refrain from the reciprocation due to their concerns over its impact on the Thais' attitudes, which might turn against the Allies and sympathize with the Japanese instead.

1. บทนำ

เมื่อกองกำลังทหารญี่ปุ่นบุกประเทศไทยในเช้ามีดของวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 รัฐบาลไทยได้อนุญาตในเช้าวันเดียวกันนั้น ให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไปอาณานิคมของอังกฤษได้ (พม่าและมลายู) หลังจากนั้น ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีความใกล้ชิดมากขึ้นเป็นลำดับ ไทยแสดงความร่วมมือในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการทหาร ด้วยการลงนามในข้อตกลงหลายฉบับ ได้แก่ กติกาสัญญาทางทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในวันที่ 11 ธันวาคม “หลักการร่วมยุทธระหว่างไทยกับญี่ปุ่น” ในวันที่ 14 ธันวาคม ซึ่งกำหนดหลักการในการร่วมกันต่อต้านกองทัพบกในพม่า และการแบ่งปันหน้าที่ “กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่น” ในวันที่ 21 ธันวาคม เป็นสัญญาความร่วมมือทำสงครามในทุกด้าน ถ้าหากฝ่ายหนึ่งมีการขัดกันทางอาวุธกับประเทศที่สาม อีกฝ่ายหนึ่งจะเข้าเป็นพันธมิตรอย่างเต็มที่ทั้งทางการเมือง การทหารและเศรษฐกิจ และไม่แยกทำสัญญาสงบศึกหรือสัญญาสันติภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นพัฒนาถึงขั้นสูงสุดในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 เมื่อไทยประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา คู่สงครามของญี่ปุ่นไทยประกาศว่ามีสถานะสงคราม (state of war) กับประเทศทั้งสอง¹

อังกฤษและสหรัฐฯ มีปฏิกิริยาต่อการประกาศสงครามของไทยต่างกัน อังกฤษมี

ประกาศลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 รับว่ามีสถานะสงครามกับไทย และถือว่าไทยเป็นประเทศศัตรู² เป็นการประกาศสงครามตอบไทยนั่นเอง ส่วนสหรัฐฯ ไม่มีประกาศใดๆ ออกมาภายหลังจึงเป็นที่ทราบทั่วกันว่า สหรัฐฯ ไม่รับว่ามีสถานะสงครามกับไทย การศึกษาว่า เพราะเหตุใด สหรัฐฯ จึงไม่ประกาศสงครามตอบไทย มีคำอธิบายหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วไปก็คือ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ ในเวลานั้น ไม่ประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ ซึ่งเป็นการขัดคำสั่งของรัฐบาลไทย โดยไม่ยื่นคำประกาศสงครามให้ฮัลล์ (Cordell Hull) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ (ต่อไปกระทรวงการต่างประเทศใช้คำย่อว่า กต.) คำอธิบายนี้มาจากคำบอกเล่าของ ม.ร.ว.เสนีย์เอง หลังจากได้รับคำประกาศสงครามของไทย ม.ร.ว.เสนีย์ได้เข้าพบฮัลล์ รัฐมนตรีว่าการ กต. สหรัฐฯ โดยมีคำประกาศสงครามอยู่ในกระเป๋า เมื่อพบฮัลล์ ม.ร.ว.เสนีย์ ไม่ยื่นคำประกาศสงครามและบอกฮัลล์ว่า จะไม่ประกาศสงครามกับสหรัฐฯ³

อย่างไรก็ตาม บุคคลร่วมสมัยของเหตุการณ์ตลอดทั้งนักวิชาการชาวไทยและต่างประเทศ มีความเห็นต่อคำอธิบายของ ม.ร.ว.เสนีย์ ข้างต้นต่างกันไป บ้างก็ยอมรับ บ้างก็ตั้งข้อสังเกตในทำนองไม่เชื่อถือ บ้างก็ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงจากหลักฐานชั้นต้นของสหรัฐฯ จนกระทั่งได้ข้อสรุปที่สำคัญ ดังนี้ ประการแรก มี

¹ จาณี สุขเกษม. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2482 - 2488),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522), หน้า 57 - 88.

² “British Notification of the Existence of a State of War between Great Britain and Siam, February 5, 1942,” in The London Gazette of 6 February 1942, **British and Foreign State Papers, 1940 - 1942** (London: HMSO, 1952), 44: 884.

³ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกากระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2,” ใน **รวบรวมบทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกา พ.ศ. 2376 - พ.ศ. 2493** (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2519), หน้า 195 และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, **ชีวลิขิต** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ม.ป.ป.), หน้า 47.

การส่งคำประกาศสงครามให้ ม.ร.ว.เสนีย์ อัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ จริง แต่มีขึ้น หลังการรัฐบาลไทยแจ้งให้สหรัฐฯ ทราบผ่านทาง สถานกงสุลสวิสประจำประเทศไทยแล้วในวันที่ 26 มกราคม แต่ต่อมา กต.ไทยส่งคำประกาศ สงครามให้ ม.ร.ว.เสนีย์อีกฉบับเพื่อให้แจ้งสหรัฐฯ ม.ร.ว.เสนีย์ ได้รับคำประกาศสงครามในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ และนำส่งคำประกาศสงครามให้กต. สหรัฐฯ ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ แต่แจ้งว่าไม่ใช่ เพื่อการประกาศสงคราม ประการที่สอง การ แจ้งหรือไม่แจ้งคำประกาศสงครามของ ม.ร.ว.เสนีย์ไม่ได้เป็นเหตุให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศ สงครามตอบไทย เพราะผู้นำสหรัฐฯ ตัดสินใจ ไม่ประกาศสงครามตอบไทยไปแล้วก่อน ที่ ม.ร.ว.เสนีย์จะได้รับคำประกาศสงครามจาก ไทยเสียอีก กล่าวคือ ประธานาธิบดีสหรัฐฯ แฟรงคลิน ดี. รูสเวลต์ (Franklin D. Roosevelt) ตัดสินใจไม่ประกาศสงครามตอบไทยไปแล้ว ตั้งแต่วันที่ 28 มกราคม โดยกระทรวงการต่าง ประเทศสหรัฐฯ ได้รับข่าวประกาศสงครามของ ไทยจากสื่อวิทยุและหนังสือพิมพ์ในวันที่ 26 มกราคม ต่อมาในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ เมื่อ สหรัฐฯ ได้รับคำประกาศสงครามของไทยที่ส่งผ่าน

กงสุลสวิส สหรัฐฯ ยังคงนโยบายเดิม ดังนั้น เมื่อ สหรัฐฯ ได้รับทราบคำประกาศสงครามจาก ม.ร.ว.เสนีย์ สหรัฐฯ ตัดสินใจไปแล้วว่า ไม่ ประกาศสงครามตอบไทย เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเกิด คำถามสำคัญ 2 ข้อ ข้อแรก เพราะเหตุใด รัฐบาล ไทยต้องส่งคำประกาศสงครามให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ ได้ส่งให้กงสุลสวิสในไทยไปแล้ว ประการที่สอง ถ้าการไม่ประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ ของ ม.ร.ว.เสนีย์ไม่ใช่สาเหตุให้สหรัฐฯ ไม่ ประกาศสงครามตอบไทย ถ้าเช่นนั้น มีสาเหตุ และปัจจัยใดที่ทำให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงคราม ตอบไทย

1.1 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

คำอธิบายของ ม.ร.ว.เสนีย์ที่ว่า สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทยเพราะ ม.ร.ว.เสนีย์ ไม่ยื่นคำประกาศสงครามให้สหรัฐฯ เป็นที่อ้างอิง และยอมรับของนักวิชาการและผู้สนใจทั้งชาว ไทยและตะวันตกจำนวนมากมาโดยตลอด เช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ (พ.ศ. 2505)⁴ ดาร์ลิง (พ.ศ. 2506)⁵ มาร์ติน จูเนียร์ (พ.ศ. 2506)⁶ นูซเทอร์ลิน (พ.ศ. 2508)⁷ รอง ศยามานนท์ (พ.ศ. 2514)⁸ แลมสุข นุ่มนนท์

⁴ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์. *เจ้าชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2517), หน้า 731. พิมพ์ครั้งแรก เดือนมกราคม พ.ศ. 2505.

⁵ Frank C. Darling. "British and American Influence in Post - War Thailand," : 90. ผู้เขียนเข้าใจว่า ดาร์ลิงสัมภาษณ์ ม.ร.ว.เสนีย์เพื่อเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาโทเรื่อง "A History of the Diplomatic Relations between the United States and Thailand, 1833 - 1950," (M.A. Thesis, University of Chicago, 1957).

⁶ James V. Martin, Jr. "Thai-American Relations in World War II," *The Journal of Asian Studies*, 22, 4 (August 1963): 461 และ เจมส์ วี. มาร์ติน จูเนียร์, "สัมพันธภาพไทย - อเมริกา ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง," แปลโดยสุจิตรา วุฒิสถียร ใน *รวบรวมบทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2376 - พ.ศ. 2493*, หน้า 261.

⁷ Donald E. Nuechterlein, *Thailand and the Struggle for Southeast Asia* (Ithaca: Cornell University Press, 1965), p. 79. หนังสือเล่มนี้ได้รับอิทธิพลจากบทความของ Martin, Jr. "Thai-American Relations in World War II," *The Journal of Asian Studies*, 22, 4 (August 1963).

⁸ Rong Syamananda, *A History of Thailand*, 5th ed. (Bangkok: Thai Watana Panich, 1986), p. 173.

(พ.ศ. 2520)⁹ เฮสแมน (พ.ศ. 2521)¹⁰ สมิท (พ.ศ. 2521)¹¹ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร (พ.ศ. 2522)¹² ทวี จีระวงศ์เสรี (พ.ศ. 2524)¹³ และหนังสือเสริมความรู้สำหรับนักเรียนของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2538)¹⁴ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี มีงานเขียนและงานวิจัยออกมาโต้แย้งคำอธิบายของ ม.ร.ว.เสนีย์ข้างต้นเช่นกัน แม้จะมีจำนวนน้อยกว่าก็ตาม ข้อโต้แย้งที่มีอิทธิพลมากเป็นข้อสังเกตของนายปรีดี พนมยงค์ ใน พ.ศ. 2522 นายปรีดีนั้น เป็นหนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และหัวหน้าขบวนการเสรีไทยในประเทศในระหว่างสงคราม (พ.ศ. 2484 - 2488) นับเป็นบุคคลผู้ใกล้ชิดเหตุการณ์มากที่สุดคนหนึ่งในเวลานั้น นายปรีดีตั้งข้อสังเกตไว้ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามส่งคำประกาศสงครามผ่านสถานกงสุลสวิสประจำประเทศไทย ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลสหรัฐฯ ตามธรรมเนียมปฏิบัติทางการทูตและกฎหมายระหว่างประเทศไปแล้ว จึงไม่เห็นเหตุผลที่จะต้องส่งไปให้ทูตไทย

ที่กรุงวอชิงตันอีก นอกจากนี้ ไม่มีหลักฐานว่าไทยส่งคำประกาศสงครามให้สถานทูตไทยที่กรุงลอนดอนเช่นกัน ประการที่สอง ในระหว่างสงคราม ไม่มีการติดต่อทางไปรษณีย์ระหว่างไทย ยุโรป และสหรัฐฯ ไม่ว่าทางอากาศหรือทางทะเล จึงเป็นไปได้ที่จะมีการส่งคำประกาศสงครามไปยังทวีปเหล่านั้น และประการสุดท้าย คนไทยในเวลานั้นได้ยื่นทูตไทยประจำสหรัฐฯ (ม.ร.ว.เสนีย์) ประกาศผ่านทางวิทยุอยู่เสมอดังแต่กลางเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 ว่า จะไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลไทย เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงไม่มีเหตุผลที่รัฐบาลจอมพล ป. จะต้องส่งคำประกาศสงครามไปให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ทั้งที่รู้ว่าทูตไทยไม่ภักดีต่อรัฐบาลไปแล้ว¹⁵

การตั้งข้อสังเกตของนายปรีดีข้างต้นมีอิทธิพลต่องานเขียนของอดีตเสรีไทยและนักวิชาการทั้งชาวไทยและตะวันตกจำนวนไม่น้อย เช่น จินตนา ยศสุนทร (พ.ศ. 2530) อดีตเสรีไทยในสหรัฐฯ ไม่เชื่อว่า ม.ร.ว.เสนีย์ได้รับคำสั่งให้แจ้งคำประกาศสงครามให้สหรัฐฯ ทราบ เพราะไม่มี

⁹ Thamsook Numnonda, *Thailand and the Japanese Presence, 1941 - 45* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1977), p 18 และแกมสุข นูมนนท์, เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง, หน้า 53 - 54. (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2521)

¹⁰ John B. Haseman, *The Thai Resistance Movement During the Second World War* (Bangkok: Chalermit Press, n.d.), p. 29. ได้รับอิทธิพลจากหนังสือของดาร์ลิง. (พิมพ์ครั้งแรกโดย Center for Southeast Asian Studies, Northern Illinois University พ.ศ. 2521)

¹¹ R. H. Smith, *OSS the Secret History of America's First Central Intelligence Agency*, p. 271. (พิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. 1978)

¹² Vichitvong Na Pombhejara, *Pridi Banomyong and the Making of Thailand's Modern History* (Bangkok: Siriyod Printing, 1979), pp. 187 - 188 และวิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, เสรีไทย วีรกรรมกู้ชาติ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2542), หน้า 90.

¹³ ทวี จีระวงศ์เสรี, สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 136.

¹⁴ สมพงษ์ พลละสุรีย์ และคณะ, ขบวนการเสรีไทย (พ.ศ.2538), หน้า 38, ใน หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงศึกษาธิการ, แหล่งที่มา: www.moe.go.th, 9 พฤศจิกายน 2549.

¹⁵ Pridi Banomyong, *Political and Military Tasks of the Free - Thai Movement to Regain National Sovereignty and Independence* (Bangkok: Amarin Press, 1979), pp. 5 - 6.

หลักฐานว่ามีคำสั่งจากไทยส่งไปสถานทูตไทยที่กรุงลอนดอนและกรุงวอชิงตัน¹⁶ จริยวัฒน์ สันตะบุตร (พ.ศ. 2525) เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์ว่า การไม่ยื่นคำประกาศสงครามของ ม.ร.ว. เสนีย์ เป็นนิทานหรือเรื่องไม่จริง (Myth) โดยให้เหตุผลตามข้อสังเกตของนายปรีดี¹⁷ บางคนแสดงความไม่แน่ใจหรือเชื่อถือคำบอกเล่าของ ม.ร.ว. เสนีย์นัก เช่น สุพจน์ ด้านตระกูล (พ.ศ. 2535) ซึ่งนิยมนายปรีดีและเขียนหนังสือเกี่ยวกับนายปรีดีไว้หลายเล่มชี้ว่า ข้อสังเกตของนายปรีดี ทำให้คำอธิบายของ ม.ร.ว. เสนีย์ไม่น่าเชื่อถืออีกต่อไป¹⁸ ไนเจล จี. เบรลีย์ (พ.ศ. 2529) กล่าวทำนองไม่แน่ใจคำบอกเล่าของ ม.ร.ว. เสนีย์ และอธิบายว่าสหรัฐฯ รักษานโยบายเดิมที่อังกฤษเคยประกาศมาก่อน กล่าวคือ จอมพล ป. ทำไปเพราะถูกบังคับ และไม่ได้บริหารประเทศต่อไปแล้ว¹⁹ และสรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ (พ.ศ. 2531) สรุปว่า การเคลื่อนไหวของหลักฐานบันทึกเสรีไทยทำให้เกิดคำอธิบายใหม่เกี่ยวกับขบวนการเสรีไทยโดยเฉพาะในเรื่องคุณค่าของตำนานของ ม.ร.ว. เสนีย์²⁰

ในแง่ของการตรวจสอบหลักฐานเพื่อพิสูจน์หาข้อเท็จจริงในประเด็นการไม่ยื่นคำประกาศสงครามของ ม.ร.ว. เสนีย์ มีนักวิชาการตะวันตก

2 คน ได้แก่ จูดีท สโตว์ (พ.ศ. 2534) และ อี. บรูซ เรย์โนลด์ (พ.ศ. 2548) พยายามพิสูจน์ว่า คำอธิบายของ ม.ร.ว. เสนีย์ดังกล่าวไม่จริง โดยตรวจสอบข้อเท็จจริงจากเอกสารทางราชการของสหรัฐฯ สโตว์ นักวิชาการชาวอังกฤษ สรุปว่า ถ้ากล่าวอย่างเคร่งครัด เรื่องที่ ม.ร.ว. เสนีย์อ้างว่าเก็บคำประกาศสงครามไว้ในลิ้นชัก ไม่ได้ยื่นคำประกาศสงครามให้สหรัฐฯ ไม่เป็นความจริง²¹ เรย์โนลด์ นักวิชาการชาวอเมริกันซึ่งค้นคว้าหลักฐานของ กต. สหรัฐฯ ที่สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐฯ และบันทึกประจำวันทางราชการ (Desk diary) ของฮัลล์ ที่หอสมุดรัฐสภาอเมริกัน (Library of Congress) ยืนยันว่า ไม่พบหลักฐานสนับสนุนคำอธิบายของ ม.ร.ว. เสนีย์ และชี้ว่า ม.ร.ว. เสนีย์สร้างเรื่องให้ตื่นเต้น โดยเปลี่ยนเรื่องการพบสนทนากับ เอ. เอ. เบิร์ล จูเนียร์ (A. A. Berle, Jr.) ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการ กต. สหรัฐฯ ในวันที่ 29 มกราคมเป็นการพบสนทนากับฮัลล์แทน เรย์โนลด์ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะ ม.ร.ว. เสนีย์เห็นว่า ฮัลล์เป็นที่รู้จักในไทยดีกว่า เรย์โนลด์ให้ข้อมูลเพิ่มเติมด้วยว่า ในเวลานั้น ฮัลล์มีเรื่องอื่นที่ต้องสนใจ และไม่สบาย จึงไม่ได้เข้าทำงานที่ กต. บ่อยนัก อีกทั้งในเดือนเดือนกุมภาพันธ์ ฮัลล์ยังไปพักรักษาตัวที่มลรัฐฟลอริดาด้วย ดังนั้น

¹⁶ จินตนา ยศสุนทร. “เสรีไทยในอเมริกา,” ใน ทศ พันธุมเสนและจินตนา ยศสุนทร, จากมหาสงครามสู่สันติภาพ พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปีชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ภาคเอกชน, 2542), หน้า 27 - 28. (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2530)

¹⁷ Charivat Santaputra, **Thai Foreign Policy 1932 - 1946** (Bangkok: Thai Khadi Research Institute, Thammasat University, 1985), p. 324.

¹⁸ สุพจน์ ด้านตระกูล, ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทยและการต่อต้านญี่ปุ่น, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม (ประเทศไทย), 2543), หน้า 18 - 20.

¹⁹ Nigel J. Brailley, **Thailand and the Fall of Singapore** (Boulder: Westview Press, 1986), p. 112.

²⁰ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2492, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ, 2535), หน้า 4 - 8.

²¹ Judith Stowe, **Siam Becomes Thailand** (Honolulu: University of Hawaii Press, 1991), p. 260.

ม.ร.ว.เสนีย์จึงต้องติดต่อกับปรีลีรี เรย์โนลด์ ยังพบเบาะแสว่า ม.ร.ว.เสนีย์ ยื่นคำประกาศ สงครามให้ กต. สหรัฐฯ ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ โดยเรย์โนลด์อ้างข้อมูลจากหนังสือราชการของ สถานทูตไทย ซึ่ง ม.ร.ว.เสนีย์เขียนพาดพิงถึงใน ภายหลัง แต่เรย์โนลด์ไม่พบหนังสือราชการ ซึ่ง ม.ร.ว.เสนีย์ ยื่นคำประกาศสงครามให้สหรัฐฯ²² ส่วนทรงศรี ฟอเรน นักวิชาการไทย ซึ่งค้นคว้า เอกสารสหรัฐฯ ที่สำนักหอจดหมายเหตุชาติสหรัฐฯ เช่นเดียวกันกับเรย์โนลด์ กลับให้ข้อมูลต่างจาก เรย์โนลด์ว่า กต. สหรัฐฯ ได้รับคำประกาศ สงครามอย่างเป็นทางการจากอัครราชทูตไทยคือ ม.ร.ว.เสนีย์ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ และอ้างเรื่อง เล่าของ ม.ร.ว.เสนีย์จากนิตยสารนิวส์วีค (Newsweek) ว่าไม่ได้ยื่นคำประกาศสงคราม ให้ฮัลล์ เพราะคำประกาศสงครามไม่ใช่ เจตนารมณ์อิสระของคนไทย²³

นอกจากคำอธิบายที่ว่า สหรัฐฯ ไม่ ประกาศสงครามตอบไทยเพราะ ม.ร.ว.เสนีย์ ไม่ยื่นคำประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ แล้ว มีงาน วิจัยอื่น ๆ ที่ชี้ให้เห็นว่า มีเหตุผลหรือสาเหตุอื่นที่ ทำให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทย เช่น เจมส์ มาร์ติน จูเนียร์ แม้จะเห็นด้วยว่า สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามเพราะ ม.ร.ว.เสนีย์ไม่ยื่นคำ ประกาศสงครามให้สหรัฐฯ แต่มาร์ตินก็เห็นว่า

ข้อแนะนำจากจีนในวันที่ 28 มกราคมมีส่วน สนับสนุนความคิดของสหรัฐฯ ที่จะไม่ประกาศ สงครามตอบไทย โดยจีนให้เหตุผลว่า การไม่ ประกาศสงครามต่อไทยเป็นการแสดงการ สนับสนุนกองทัพและคนไทยที่ถูกญี่ปุ่นดึงเข้าสู่ สงครามโดยไม่เต็มใจ และถ้าจีนจะต้องส่งทหาร เข้าไปขับไล่ญี่ปุ่นในไทย ก็จะต้องขึ้น²⁴ ส่วนนิกซ์ มองว่า การที่สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทย ไม่ใช่เพราะสหรัฐฯ มีข้อพิจารณาพิเศษอะไรเกี่ยว กับไทย แต่เป็นเพราะสหรัฐฯ จัดไทยไว้ในกลุ่ม ประเทศบริวารของฝ่ายอักษะ เช่นเดียวกับประเทศ ฮังการี โรมาเนีย และบัลแกเรีย ซึ่งประกาศ สงครามต่อสหรัฐฯ ประมาณกลางเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484²⁵ แต่สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบ ประเทศเล็กๆ เหล่านั้น ทั้งนี้เพราะรัฐสเวิลด์เห็นว่า การไม่ประกาศสงครามตอบประเทศเล็กๆ เป็นการ แสดงการดูถูก ซึ่งคำประกาศสงครามเหล่านั้น สมควรได้รับ²⁶ สำหรับทรงศรี ฟอเรน นักวิชาการ ไทยชี้ให้เห็นว่า เมื่อ ม.ร.ว.เสนีย์ไม่ประกาศ สงครามต่อสหรัฐฯ สหรัฐฯ ไม่ประหลาดใจแต่ อย่างไม่ เพราะนโยบายสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย ถูกกำหนดไว้แน่นอนแล้วอย่างชัดตั้งแต่ปลาย เดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 นั่นคือการสนับสนุน ขบวนการเสรีไทยในสหรัฐฯ²⁷

²² E. Bruce Reynolds, *Thailand's Secret War: OSS, SOE, and the Free Thai Underground during World War II* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), pp.19 - 20. ft. 31.

²³ Songsri Foran, "Thai-British-American Relations during World War II and the Immediate Postwar Period, 1940 - 1946," (Bangkok: Thai Khadi Research Institute, Thammasat University, 1981), pp. 64 - 65.

²⁴ Martin, Jr. "Thai-American Relations in World War II,": 460 - 461.

²⁵ ก่อนหน้านั้น มีประเทศเล็กในยุโรป 3 ประเทศประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ ได้แก่ โรมาเนีย ฮังการี และบัลแกเรีย ตามลำดับ ดังนี้ โรมาเนีย 12 ธันวาคม, ฮังการีและบัลแกเรีย 13 ธันวาคม พ.ศ. 2484.

²⁶ Larry Allen Niksch, "United States Foreign Policy in Thailand's World War II Peace Settlements with Great Britain and France," (Ph.D. thesis, Department of History, Georgetown University, 1976), pp. 3 - 5.

²⁷ Songsri Foran, "Thai-British-American Relations during World War II" pp. 61 - 65.

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแจ้งคำประกาศสงครามของไทยให้สหรัฐอเมริกาทราบ
2. ศึกษาสาเหตุที่แท้จริงและวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้สหรัฐอเมริกาตัดสินใจไม่ประกาศสงครามตอบไทย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ศึกษานโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย เน้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 ถึงกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 หรือนับตั้งแต่ญี่ปุ่นส่งทหารบุกประเทศไทยจนกระทั่งวันที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชส่งคำประกาศสงครามของไทยให้ กต. สหรัฐฯ แล้วสหรัฐฯ แจ้งให้มิตรประเทศของตนทราบว่าไม่ประกาศสงครามตอบไทยเป็นการชั่วคราว

1.4 วิธีการวิจัย

การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ด้วยการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยเฉพาะเอกสารชั้นต้น (Primary Source) จากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพฯ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐอเมริกา หนังสือชุดชื่อ The Foreign Relations of the United States series เป็นต้น และเอกสารชั้นรอง (Secondary Source) จากห้องสมุดและหอสมุดต่างๆ เช่น หอสมุดกลาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น การเสนอรายงานเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

2. ไทยประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา

ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 เวลาเที่ยงวัน รัฐบาลไทยออกประกาศทางวิทยุ เรียกว่า “พระบรมราชโองการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา” ประกาศว่า ไทยมีสถานะสงครามกับอังกฤษและสหรัฐฯ ตั้งแต่วันที่ 25 มกราคมเป็นต้นไป ในคำประกาศสงคราม รัฐบาลไทยให้เหตุผลที่ต้องประกาศสงครามไว้ว่า หลังจากเหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกไทยในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ไทยถูกสหรัฐฯ และอังกฤษประทุษร้ายและรุกรานเรื่อยมา²⁸ ในวันเดียวกันนั้น รัฐบาลไทยได้ออก “คำแถลงการณ์เกี่ยวแก่การประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา” ชี้แจงเหตุผลเพิ่มเติมว่า แม้ไทยจะเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น แต่ไทยไม่ได้ประกาศสงครามต่ออังกฤษกับสหรัฐฯ จึงไม่มีสถานะสงครามกับประเทศทั้งสอง แต่อังกฤษกับสหรัฐฯ ซึ่งไม่ได้ประกาศสงครามต่อไทยกลับละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศด้วยการโจมตีไทย ไทยจึงจำเป็นต้องประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐฯ ว่ามีสถานะสงครามกับทั้งสองประเทศ²⁹

²⁸ “พระบรมราชโองการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา, ในกรมยุทธศึกษาทหาร, ประวัติศาสตร์การสงครามของไทยในสงครามมหาเอเชียบูรพา, หน้า 109 - 110.

²⁹ “คำแถลงการณ์เกี่ยวแก่การประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา,” ใน ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี, หน้า 385 - 387.

2.1 ไทยแจ้งคำประกาศสงครามให้สหรัฐอเมริกา

ทราบ

เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศ หลังจากไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐ ในวันที่ 25 มกราคม กต.ไทยได้ดำเนินการแจ้งคำประกาศสงครามแก่ตัวแทนรัฐบาลต่างประเทศประจำประเทศไทย สำหรับการส่งคำประกาศสงครามให้สหรัฐ และอังกฤษ ซึ่งไทยประกาศสงครามด้วยนั้น กต.ไทยส่งผ่านสถานกงสุลสวิสประจำประเทศไทย สาเหตุที่ทำเช่นนั้นก็เพราะรัฐบาลสวิสทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของสหรัฐ และอังกฤษในไทย³⁰ สหรัฐ และอังกฤษแต่งตั้งให้รัฐบาลสวิสทำหน้าที่ดังกล่าว และไทยยินยอมให้รัฐบาลสวิสทำหน้าที่ดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2485³¹

หลังจากไทยส่งคำประกาศสงครามให้สถานทูตสวิสไปแล้วเกือบ 2 สัปดาห์ ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ กต.ไทยจึงทราบจากหลวงอรรถกิตติกำจร (กลิง พนมยงค์) ข้าราชการ กต.ไทยที่กรุงเบิร์น สวิตเซอร์แลนด์ จากโทรเลขลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ว่า ได้รับแจ้งจาก กต.สวิสว่า กต.สหรัฐ ยังไม่ได้รับคำประกาศสงคราม³² กต.ไทยทราบข่าวนี้ โดยไม่ทราบว่า แท้ที่จริง สหรัฐ ได้รับทราบคำประกาศสงครามซึ่งส่งผ่านกงสุลสวิสในไทยไปแล้ว ตั้งแต่วันที่ 2 กุมภาพันธ์ ดังนั้น ด้วย

ความเข้าใจผิดจากข่าวที่ไม่ทันเหตุการณ์ กต.ไทยจึงมีโทรเลขสั่งการในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ให้อัครราชทูตไทยที่กรุงลิสบอน โปรตุเกส ส่งคำประกาศสงครามให้สถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตันเพื่อแจ้ง กต.สหรัฐ³³ ในเวลานั้น กต.ไทยไม่สามารถติดต่อโดยตรงกับ ม.ร.ว.เสนีย์ได้แล้ว จึงต้องส่งผ่านสถานทูตไทยที่กรุงลิสบอน ซึ่งรัฐบาลไทยใช้เป็นศูนย์กลางการติดต่อระหว่างรัฐบาลกับสถานทูต สถานกงสุล และคนไทยในต่างประเทศ คำประกาศสงครามไปถึงสถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตันในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ในวันเดียวกันนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ อัครราชทูตไทยทำหนังสือเตรียมแจ้ง กต.สหรัฐ โดยระบุว่า เพื่อให้เก็บไว้เป็นหลักฐาน ไม่ใช่เป็นการประกาศสงคราม³⁴ วันรุ่งขึ้น ม.ร.ว.เสนีย์อ้างว่าได้เข้าพบฮัลล์เพื่อแจ้งให้ฮัลล์ทราบว่า ได้รับคำประกาศสงคราม แต่จะไม่ประกาศสงคราม อย่างไรก็ตาม ได้มีการส่งหนังสือดังกล่าวให้ กต.สหรัฐ ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์

ข้อเท็จจริงข้างต้นยืนยันว่า รัฐบาลไทยแจ้งคำประกาศสงครามของไทยให้รัฐบาลสหรัฐ ทราบ 2 เส้นทาง เส้นทางแรก ในวันที่ 26 มกราคม ส่งให้สถานกงสุลสวิสประจำประเทศไทย ซึ่งทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของสหรัฐ ในไทย กต.สหรัฐ ได้รับคำประกาศนี้ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ส่วนอีกเส้นทางหนึ่ง ส่งให้สถานทูตไทยประจำ

³⁰ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, 705.9254/1, Bruggmann to Cordell Hull, 6 January 1942 และกองบรรณสาร, กต. 2/2: 16, 1, กรมการเมืองตะวันออก บันทึกข้อความเรื่องการประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา.

³¹ หจข., (2) กต. 8.2/4, Deputy Minister of Foreign Affairs to Consul for Switzerland, 3 January 1942; หจข., (2) กต. 8.1.1/4, บันทึกการดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐ โดยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร, 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 และ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, 711.92/39, Memorandum, Division of Far Eastern Affairs, 2 February 1942.

³² หจข., (2) กต. 8.1.1/4, Arthakitti to Ministry of Foreign Affairs, 4 February 1942, 17.00; received 5 February 1942, 16.35.

³³ กองบรรณสาร, กต. 2/2: 16, 1, Vichitr to Thai Minister Lisbon, 7 February 1942, 16.50.

³⁴ โปรดอ่านการอธิบายในประเด็นนี้ได้จาก พ.ท.ศรัศกร ชูสวัสดิ์, “ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ‘ส่ง’ คำประกาศสงครามให้สหรัฐอเมริกา,” ศิลปวัฒนธรรม, 28, 10 (สิงหาคม 2550): 114 - 124.

สหรัฐฯ โดย กต.ไทยสั่งการในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ให้สถานทูตไทยประจำโปรตุเกส สถานทูตไทยประจำสหรัฐฯ ได้รับในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ก่อนจะแจ้ง กต.สหรัฐฯ ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ เพื่อเก็บเป็นหลักฐานต่อไป

2.2 สาเหตุที่ กต.ไทยต้องส่งคำประกาศสงครามให้สถานทูตไทยในสหรัฐฯ

หลังเหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกไทย สหรัฐฯ แต่งตั้งให้รัฐบาลสวิสทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในไทย และไทยก็ได้ให้ความยินยอมไปแล้วตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 ส่วนไทยได้แต่งตั้งให้รัฐบาลสวิสเป็นตัวแทนดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ เช่นกัน เนื่องจากการที่รัฐบาลประเทศหนึ่งแต่งตั้งรัฐบาลอีกประเทศหนึ่งเข้าดูแลผลประโยชน์ของประเทศตนในประเทศที่สาม ต้องได้รับความยินยอมจากรัฐบาลประเทศที่สามเสียก่อน ดังนั้น ในวันที่ 6 มกราคมสถานทูตสวิสประจำสหรัฐฯ จึงทำหนังสือยื่นต่อกต.สหรัฐฯ อีก 13 วันต่อมา (19 มกราคม) สหรัฐฯ มีหนังสือตอบปฏิเสธการแต่งตั้งรัฐบาลสวิสของไทย เพียงแคื่อยอมให้รัฐบาลสวิสเป็นช่องทางการติดต่อ (channel of communication) ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐฯ เท่านั้น กต.สหรัฐฯ ให้เหตุผลว่า ไม่เห็นความจำเป็นที่รัฐบาลไทยจะต้องให้รัฐบาลสวิสเป็นตัวแทนดูแลผลประโยชน์ของไทย เพราะอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ (ม.ร.ว.เสนีย์) ยังปฏิบัติหน้าที่ได้ตามปกติ ไม่มีอะไรขัดขวาง แตกต่างไปจากสหรัฐฯ ที่ต้องให้รัฐบาลสวิสดูแล

ประโยชน์ในไทย เพราะหลังจากญี่ปุ่นบุกไทย เพ็ก (Willys Ruggles Peck) ทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยและเจ้าหน้าที่สถานทูตถูกกักบริเวณอยู่ในสถานทูต ทำให้ปฏิบัติงานตามปกติและติดต่อกับรัฐบาลสหรัฐฯ ไม่ได้³⁵

แม้สหรัฐฯ จะตอบปฏิเสธเรื่องการแต่งตั้งรัฐบาลสวิสของไทยไปแล้ว แต่รัฐบาลไทยยังไม่ทราบคำตอบ เมื่อไทยประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ และอังกฤษในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 รัฐบาลไทยจึงคาดว่า การประกาศสงครามจะทำให้การเป็นตัวแทนของรัฐบาลสวิสเพื่อดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ เป็นไปตามกฎหมายโดยสมบูรณ์³⁶ จึงขอให้รัฐบาลสวิสเร่งรัดรัฐบาลสหรัฐฯ ให้การยินยอม อย่างไรก็ดี เส้นทางเดินหนังสือของแต่ละเรื่องต่างกัน แต่ละเรื่องจึงไปถึง กต.สหรัฐฯ ในเวลาต่างกัน กล่าวคือ เรื่องแจ้งคำประกาศสงคราม กต.สวิสส่งให้สถานทูตสหรัฐฯ ในวันที่ 31 มกราคม จากนั้น สถานทูตสหรัฐฯ ส่งให้ กต.สหรัฐฯ ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ และ กต.สหรัฐฯ ได้รับวันเดียวกัน ส่วนเรื่องการแต่งตั้งรัฐบาลสวิสฯ กต.สวิสสั่งการได้โดยตรงถึงสถานทูตสวิสในสหรัฐฯ และสถานทูตสวิสได้รับเรื่องนี้ในวันที่ 29 มกราคม ดังนั้น เรื่องแจ้งคำประกาศสงครามไปถึง กต.สหรัฐฯ ช้ากว่าเรื่องแต่งตั้งรัฐบาลสวิสฯ

การที่ กต.สหรัฐฯ ได้รับคำประกาศสงครามล่าช้ากว่าสถานทูตสวิสประจำสหรัฐฯ ได้รับคำสั่งให้เร่งรัดเรื่องแต่งตั้งรัฐบาลสวิสฯ สร้างความสับสนให้แก่สถานทูตสวิสประจำสหรัฐฯ กล่าวคือ ในวันที่ 29 มกราคม ชาร์ลส์ บรักแมน (Charles

³⁵ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, 705.9254/1, Charles Bruggmann to Cordell Hull, 6 January 1942; Cordell Hull to Charles Bruggmann, 19 January 1942; and Cordell Hull to Charles Bruggmann, 19 January 1942.

³⁶ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, 705.9254/2, Charles Bruggmann to Cordell Hull, 29 January 1942.

Bruggmann) ทูตสวิสประจำสหรัฐฯ มีหนังสือติดต่อกับ กต.สหรัฐฯ ขอรื้อฟื้นเรื่องแต่งตั้งรัฐบาลสวิสฯ ทันที บริกแมนได้รับคำตอบจาก กต.สหรัฐฯ ว่า ยังไม่ได้รับคำประกาศสงครามของไทยอย่างเป็นทางการ ในปลายวันเดียวกัน บริกแมนจึงไปพบ ม.ร.ว.เสนีย์ที่สถานทูตไทย สอบถามเรื่องคำประกาศสงคราม และได้รับคำตอบจาก ม.ร.ว.เสนีย์ว่า รัฐบาลไทยไม่ได้แจ้งเรื่องดังกล่าวให้ตนทราบ³⁷ บริกแมนแจ้งข้อมูลนี้ให้ กต.สวิสทราบ หลังจากนั้น มีการส่งคำตอบเป็นทอดๆ จาก กต.สวิส ถึงหลวงอรรถกิตติกำจร และ กต.ไทยตามลำดับ หลวงอรรถกิตติกำจรส่งโทรเลขลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ถึง กต.ไทยตามข้อมูลของรัฐบาลสวิสว่า “กต.สหรัฐฯ แจ้งว่า ยังไม่ได้รับคำประกาศสงคราม และกำลังทบทวนสถานการณ์อยู่ สถานทูตสวิสติดต่อกับทูตไทยแล้ว แต่ทูตไม่อาจให้ความกระจ่างได้”³⁸

ข่าวที่หลวงอรรถกิตติกำจรส่งต่อไปให้ กต.ไทย ไม่เพียงแต่ทำให้ กต. เข้าใจว่า สหรัฐฯ ยังไม่ได้รับคำประกาศสงครามเป็นทางการเท่านั้น ยังทำให้ กต.ไทยตีความว่า รัฐบาลสหรัฐฯ ยังไม่ยินยอมเรื่องการแต่งตั้งรัฐบาลสวิส เพราะยังไม่ได้รับคำประกาศสงครามของไทย³⁹ ดังนั้น ทั้งๆ ที่ไม่จำเป็นต้องส่งคำประกาศสงครามให้สถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตัน กต.ไทยมีโทรเลขสั่งการในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ให้สถานทูตไทยที่กรุงลิสบอนส่งคำประกาศสงครามไปให้สถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตัน เพื่อแจ้งรัฐบาลสหรัฐฯ ต่อไป⁴⁰ การ

ตีความของ กต.ไทยข้างต้นแสดงให้เห็นความเกี่ยวโยงกันระหว่างคำประกาศสงครามของไทยกับการแต่งตั้งรัฐบาลสวิสให้ดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ ซึ่งอาจบอกถึงวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งในการประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ ของไทย

2.3 วัตถุประสงค์บางประการในการประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ: การแลกเปลี่ยนคน

จากการศึกษาเส้นทางเดินของการส่งคำประกาศสงครามของไทยข้างต้น พบหลักฐานที่ช่วยยืนยันได้ว่า การประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ รัฐบาลไทยอาจมีวัตถุประสงค์สำคัญบางประการเกี่ยวกับการแต่งตั้งรัฐบาลสวิสให้ดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ รวมถึงการแลกเปลี่ยนคนระหว่างไทยกับสหรัฐฯ โดยเห็นได้จากปฏิกิริยาของ กต.ไทยต่อข่าวที่ว่า สหรัฐฯ ยังไม่ได้รับคำประกาศสงคราม กล่าวคือ ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ กต.ไทยทราบคำตอบปฏิเสธของสหรัฐฯ เรื่องการแต่งตั้งรัฐบาลสวิสฯ ที่ไทยขอให้สหรัฐฯ ยินยอมตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 เมื่อพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (ที่ปรึกษา กต.ไทย) ทรงสนทนากับกงสุลสวิสเกี่ยวกับคำตอบปฏิเสธ ได้ทรงกล่าวว่า เมื่อรัฐบาลสหรัฐฯ ไม่ยินยอม ไทยก็อาจถอนความยินยอมที่ให้สถานกงสุลสวิสประจำประเทศไทยดูแลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในไทยก็ได้ “แต่ในขั้นนี้ ไม่อยากหักโหม” นอกจากนั้น ยังมีการ

³⁷ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, 711.92/39, Memorandum, Thai Legation, 30 January 1942.

³⁸ หจข., (2) กต. 8.1.1/4, Arthakitti to Ministry of Foreign Affairs, 4 February 1942, 17.00; received 5 February 1942, 16.35.

³⁹ หจข., (2) กต. 1.1/23, คำสั่งที่รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศสั่งการไป ประจำวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485.

⁴⁰ กองบรรณสาร, กต. 2/2: 16, 1, Vichitr to Thai Minister Lisbon, 7 February 1942, 16.50.

สนทนากับการแลกเปลี่ยนคนว่าอยู่ในขั้นตอนการเจรจา⁴¹ เมื่อทราบข่าวว่า สหรัฐฯ ไม่ยินยอมเรื่องแต่งตั้งรัฐบาลสวิสฯ กต.ไทยจึงต้องการเร่งรัดเรื่องนี้อีกครั้ง ด้วยการส่งคำประกาศสงครามให้สถานทูตไทยในสหรัฐฯ ดังนั้นในวันรุ่งขึ้น (6 กุมภาพันธ์) กต.ไทยมีโทรเลขตอบหลวงอรรถกิตติกำจรว่า กต.ไทยส่งคำประกาศสงครามผ่านกงสุลสวิสไปให้ กต.สวิสแล้ว และ “เพื่อความสะดวก อัครราชทูตไทย ณ วอชิงตันได้รับมอบหมายโดยผ่านอัครราชทูตไทย ณ ลิสบอนให้แจ้งข้อความเช่นเดียวกันไปให้กระทรวงการต่างประเทศ” อีกทั้งทรงสั่งให้หลวงอรรถกิตติกำจรติดต่อรัฐบาลสวิสให้เร่งรัดเรื่องแต่งตั้งรัฐบาลสวิสฯ และการแลกเปลี่ยนคนกับสหรัฐฯ “ขอได้โปรดยืนยันไปยังรัฐบาลสหรัฐฯ ยอมให้รัฐบาลสวิสดูแลผลประโยชน์ประเทศไทยในสหรัฐฯ และขอแลกเปลี่ยนคนกันต่อไปด้วย”⁴² แต่ในทางปฏิบัติวันถัดมา (7 กุมภาพันธ์) จึงมีโทรเลขสั่งการให้ส่งคำประกาศสงครามให้สถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตัน

เมื่อพิจารณาผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ ในเวลานั้นพบว่า มีเงินฝากของรัฐบาลไทยที่ธนาคารเนชั่นแนลแบงก์แห่งนิวยอร์ก (National Bank of New York) ประมาณ 2.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ⁴³ และทองคำมูลค่าประมาณ 39

ล้านบาท⁴⁴ แต่เนื่องจากทรัพย์สินเหล่านั้นถูกรัฐบาลสหรัฐฯ ลักกักไว้ตั้งแต่วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2484⁴⁵ ห้ามมีการโอนเงินหรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีไทยเข้าไปเกี่ยวข้อง⁴⁶ เพราะฉะนั้น เรื่องทรัพย์สินไม่น่าจะเป็นเหตุผลให้ไทยต้องเร่งรัดให้สหรัฐฯ ยินยอมเรื่องแต่งตั้งรัฐบาลสวิส สิ่งที่รัฐบาลไทยเป็นห่วงน่าจะเกี่ยวกับความปลอดภัยของคนไทยในสหรัฐฯ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนคนระหว่างฝ่ายไทยกับสหรัฐฯ ได้แก่ บุคคลในคณะทูตและคนไทยในสหรัฐฯ และแคนาดา คนไทยในสหรัฐฯ ขณะนั้น มีรวมทั้งสิ้น 107 คน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน (นักศึกษา)⁴⁷ ในบรรดานักเรียนไทยเหล่านั้น มีลูกจอมพล ป. ด้วย 2 คน ได้แก่ อนันต์ และจิรวาส์ ตลอดจนลูกผู้นำคนอื่น ดังนั้น วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้ไทยประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ ก็คือ ความต้องการให้รัฐบาลสหรัฐฯ ยินยอมให้รัฐบาลสวิสเข้าดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ ตามที่ไทยขอความยินยอมมาตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 เพราะถ้าสหรัฐฯ อนุญาต ก็จะทำให้คนไทยในสหรัฐฯ อยู่ใต้การดูแลของรัฐบาลสวิส สร้างหลักประกันความปลอดภัยให้แก่คนไทยในสหรัฐฯ อีกชั้นหนึ่ง

⁴¹ หจข., (2) กต. 8.1.1/4, “บันทึกเรื่องการดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ ” โดยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร, 6 กุมภาพันธ์ 2485.

⁴² หจข., (2) กต. 8.1.1/4, คำแปลโทรเลขถึงกรุงเบิร์น.

⁴³ อนุญาตให้สถานทูตไทยเบิกจ่ายได้ตามปีงบประมาณ 2 ใน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกา ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2,” หน้า 193 และ “รายงานความเห็นคณะกรรมการวิสามัญสอบสวนเสนาบดีทรัพย์สินของชาติซึ่งคณะเสรีไทยได้ใช้จ่ายทั้งภายในและภายนอกประเทศ” ในดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 พิมพ์ครั้งที่สอง, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 624.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 316.

⁴⁵ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 39, Instruction to the treasure of the United States, 9 December 1941.

⁴⁶ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, Treasury Department's Press Release, 10 December 1941.

⁴⁷ หจข., (2) กต. 8.1.1/4, Thais in USA and Canada.

3. นโยบายของสหรัฐฯ ต่อการประกาศสงครามของไทย

คำประกาศสงครามของไทยซึ่งส่งให้สหรัฐฯ เป็นทางการผ่านกงสุลสวิสประจำประเทศไทยไปถึง กต.สหรัฐฯ ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ คำประกาศสงครามซึ่งส่งให้อังกฤษไปถึง กต.อังกฤษในเวลาใกล้เคียงกัน อังกฤษและสหรัฐฯ มีปฏิกิริยาต่อการประกาศสงครามของไทยและดำเนินนโยบายต่อประเทศไทยต่างกัน อังกฤษรีบเกือบจะทันทีว่ามีสถานะสงครามกับไทย และถือว่าไทยเป็นประเทศศัตรู แต่สหรัฐฯ ไม่มีประกาศออกมา

3.1 สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทย

ข่าวการประกาศสงครามของไทยเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนอเมริกันและ กต.สหรัฐฯ อย่างช้าที่สุดในวันที่ 26 มกราคม เมื่อหนังสือพิมพ์รายวันนิวยอร์กไทม์ (New York Times) ลงข่าวดังกล่าวซึ่งรับฟังจากสถานวิทยุโตเกียว ส่วนหน่วยติดตามข่าวของรัฐบาลกลางสหรัฐฯ (Federal Communication Monitoring Service) ก็บันทึกข่าวดังกล่าวไว้เช่นกัน ดังนั้น กต.สหรัฐฯ จึงรู้ข่าวการประกาศสงครามของไทยแล้วตั้งแต่วันที่ 26 มกราคม กต.สหรัฐฯ มีปฏิกิริยาต่อคำประกาศสงครามของไทยทันที กล่าวคือ ในวันรุ่งขึ้น (27 มกราคม) กรมตะวันออกไกลจัดประชุมและมีคำตอบว่า “ไม่ควรให้ความสำคัญกับการกระทำของรัฐบาลไทยที่ถูกญี่ปุ่นควบคุม ด้วย

การประกาศสงครามตอบเป็นทางการ”⁴⁸ ในวันที่ 28 มกราคม กรมตะวันออกไกลเสนอผลการประชุมให้ฮัลล์ รัฐมนตรีว่าการ กต.สหรัฐฯ พิจารณา⁴⁹ ฮัลล์ให้ความเห็นชอบตามข้อเสนอ ในบันทึกความทรงจำของฮัลล์ กล่าวถึงเหตุผลของการตัดสินใจไม่ประกาศสงครามตอบไทยว่า สหรัฐฯ ไม่เห็นไทยเป็นศัตรู สหรัฐฯ ไม่รับรู้การประกาศสงครามของรัฐบาลไทย แต่ถือว่า รัฐบาลไทยไม่ได้แสดงออกถึงความต้องการของประชาชนไทย⁵⁰ หลังจากนั้น บิร์ลีย์ ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการ กต.สหรัฐฯ ได้โทรศัพท์ติดต่อประธานาธิบดีรูสเวลต์แจ้งว่าฮัลล์เห็นชอบกับนโยบายที่จะไม่สนใจคำประกาศสงครามของไทย รูสเวลต์ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งและสั่งการให้แจ้งแก่ประธานคณะกรรมการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ วุฒิสภา และประธานคณะกรรมการกิจการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎรว่า กต.ได้รับแจ้งเรื่องคำประกาศสงครามของไทย แต่ไม่จำเป็นจะต้องทำอะไร สาเหตุที่แจ้งให้ทราบก็เพื่อบันทึกเป็นหลักฐานให้สมบูรณ์ และแสดงการดูแลคนที่คำประกาศสมควรได้รับ⁵¹ จะเห็นได้ว่า การตัดสินใจของผู้นำสหรัฐฯ ทั้งรัฐมนตรีว่าการ กต. และประธานาธิบดี มีขึ้นตั้งแต่วันที่ 28 มกราคมแล้วหรือก่อนหน้าที่รัฐบาลสหรัฐฯ จะได้รับทราบคำประกาศสงครามเป็นทางการในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ และก่อนหน้าที่ กต.ไทยจะส่งสถานทูตไทยประจำโปรตุเกสให้ส่งคำประกาศสงครามให้

⁴⁸ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, 711.92/36, Note by Division of Far Eastern Affairs to Secretary of State, 27 January 1942.

⁴⁹ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, 711.92/36, Note by Division of Far Eastern Affairs to Secretary of State, 28 January 1942.

⁵⁰ Cordell Hull, **Memoirs of Cordell Hull** (New York: McMillan Company, 1948), pp. 1587 - 1588.

⁵¹ กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, 740.0011, Memorandum by the Assistant Secretary of State (Berle) to the Secretary of State, 1942, 1: 914.

สถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตันเสียอีก (สั่งวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ม.ร.ว.เสนีย์ได้รับในวันที่ 11 กุมภาพันธ์) หลังจากได้รับคำประกาศสงครามของไทยอย่างเป็นทางการแล้ว สหรัฐฯ จึงแจ้งการตัดสินใจให้พันธมิตรของตนทราบ เช่น อังกฤษและจีน “ยังไม่ใช่ความตั้งใจของสหรัฐฯ ในเวลานี้ที่จะประกาศสงครามต่อประเทศไทย”⁵² สหรัฐฯ แจ้งรัฐบาลไทยด้วยว่า ได้รับคำประกาศสงครามที่ส่งผ่านรัฐบาลสวิสแล้ว แต่ไม่ได้แจ้งว่า สหรัฐฯ มีนโยบายต่อคำประกาศสงครามอย่างไร⁵³ ข้อเท็จจริงข้างต้นยืนยันให้เห็นว่า การตัดสินใจของผู้นำสหรัฐฯ ไม่เกี่ยวข้องกับคำประกาศสงครามที่สถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตัน (ม.ร.ว.เสนีย์) ได้รับในวันที่ 11 กุมภาพันธ์แต่อย่างใด

3.2 สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทย

เมื่อการตัดสินใจของสหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทย ไม่ได้มีสาเหตุมาจากการไม่ยื่นคำประกาศสงครามให้สหรัฐฯ ของ ม.ร.ว.เสนีย์ ในส่วนนี้จึงจะวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยสนับสนุนซึ่งทำให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทยสรุปได้ดังนี้

ก. นโยบายเดิมของสหรัฐฯ และทัศนคติต่อการประกาศสงครามของไทย

คำตอบของที่ประชุมของกรมตะวันออกไกล กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ในวันที่ 27

มกราคมนั้น นับว่ามีความสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้ในระดับสูงของสหรัฐฯ ดังได้กล่าวแล้วว่า ที่ประชุมมีคำตอบว่า “ไม่ควรให้ความสำคัญกับการกระทำของรัฐบาลไทยที่ถูกญี่ปุ่นควบคุม ด้วยการประกาศสงครามต่อไทยเป็นทางการ” ผู้นำสหรัฐฯ ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศและประธานาธิบดีต่างก็เห็นด้วยตามนั้น อย่างไรก็ตามที่ประชุมของกรมตะวันออกไกลในวันที่ 27 มกราคม ได้ให้คำอธิบายและวางเงื่อนไขต่อนโยบายดังกล่าวไว้ด้วยว่า การไม่ให้ความสำคัญกับการประกาศสงครามดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของสหรัฐฯ ที่มีต่อคำประกาศสงครามของบัลแกเรีย โรมาเนีย และฮังการีที่ถูกเยอรมนีควบคุม⁵⁴ จะเห็นได้ว่า เหตุผลในการตัดสินใจไม่ประกาศสงครามตอบไทยของรูสเวลต์ในวันที่ 28 มกราคม ที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นไปตามนโยบายเดิมของสหรัฐฯ ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2484

ข. สหรัฐฯ ยึดนโยบายคงสถานะเดิมอุดมการณ์ประชาธิปไตย และสนับสนุนการจัดตั้งขบวนการเสรีไทย

เมื่อพิจารณานโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ เกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างประเทศย้อนกลับไปได้ตั้งแต่เกิดสงครามจีนกับญี่ปุ่นใน พ.ศ. 2480 การเกิดมหาสงครามในยุโรป พ.ศ. 2482 และสงครามมหาเอเชียบูรพาในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 พบว่า สหรัฐฯ ยึดถือหลักการสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ดังนี้ เมื่อเกิด

⁵² กปศ.ร.จปร., NARA, RG 59, 711.92/37, Secretary of State to the Chinese Embassy, 2 February 1942 and 711.92/37, Secretary of State to the British Embassy, 2 February 1942.

⁵³ กองบรรณสาร, กต. 2/2: 16, 1, Arthakitt (Berne) to Minister of Foreign Affairs, 18 February 1942, 16.21; received 19 February 1942, 02.00.

⁵⁴ กปศ.ร.จปร.: NARA RG 59, 711.92/36 Note by Division of Far Eastern Affairs to Secretary of State, 27 January 1942.

สงครามจีนกับญี่ปุ่น สหรัฐฯให้ความสำคัญกับนโยบายคงสถานะเดิม การเจรจาและการตกลงโดยไม่บังคับ เมื่อเกิดมหาสงครามในยุโรป สหรัฐฯ เน้นถึงเป้าหมายที่จะจัดระเบียบโลกใหม่ เพื่อสร้างโลกที่มีสันติภาพ กฎบัตรแอตแลนติก (Atlantic Charter) ที่สหรัฐฯ และอังกฤษ ประกาศในวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2484 แสดงให้เห็นเป้าหมายการต่อสู้ของสหรัฐฯ คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย โดยส่งเสริมให้มีการตัดสินใจด้วยตนเอง การปกครองตนเอง กล่าวเฉพาะกรณีของประเทศไทย สหรัฐฯ แสดงให้เห็นถึงความห่วงกังวลต่ออิทธิพลและเอกราชของไทยทั้งจากการคุกคามของญี่ปุ่น และการละเมิดจากฝ่ายสัมพันธมิตรเอง แต่สหรัฐฯ ก็พร้อมที่จะช่วยกู้คืนเอกราชและอิทธิพลของไทย ถ้าไทยไม่ช่วยเหลือญี่ปุ่น นโยบายและเป้าหมายของสหรัฐฯ ข้างต้น จึงนับได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญข้อหนึ่งที่ทำให้สหรัฐฯ ตัดสินใจที่ไม่ประกาศสงครามตอบไทย

นอกจากนี้แล้ว การเคลื่อนไหวของคนไทยในสหรัฐฯ ซึ่งแสดงการสนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตร และการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยด้วยการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยหรือคณะไทยอิสระในสหรัฐฯ ก็เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทย สำหรับการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยนี้เกิดขึ้นเกือบจะทันทีหลังเหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกไทย ผู้นำสำคัญคือ ม.ร.ว.เสนีย์ อัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ โดยร่วมมือกับข้าราชการสถานทูต และนักเรียนไทย กระทั่งการต่างประเทศสหรัฐฯ รับรู้ และให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวดังกล่าวมาตั้งแต่แรกๆ โดยเฉพาะการรับรอง ม.ร.ว.เสนีย์ในฐานะทูตต่อไป การไม่อนุญาตให้รัฐบาลสวิสเข้าดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ ซึ่งส่งผลให้สหรัฐฯ สามารถอนุญาตให้ ม.ร.ว.เสนีย์เบิกเงินของรัฐบาล

ไทยที่สหรัฐฯ ประกาศกักไว้ออกมาเป็นค่าใช้จ่ายของสถานทูต นักเรียนไทย และขบวนการเสรีไทย ดังนั้นขบวนการเสรีไทยจึงดำเนินการต่อไปได้

ค. บรรยายภาพความร่วมมือระหว่างสหรัฐฯ กับฝ่ายสหประชาชาติ

หลังจากสหรัฐฯ เข้าร่วมสงครามจากประกาศสงครามต่อญี่ปุ่นในวันที่ 8 ธันวาคม และประกาศสงครามตอบเยอรมนีและอิตาลี ในวันที่ 11 ธันวาคม ได้มีการประชุมสุดยอดระหว่างผู้นำสหรัฐฯ และอังกฤษ ได้แก่ ประธานาธิบดีรูสเวลต์ และนายกรัฐมนตรีเซอร์วิลเลียม (Winston Churchill) ที่กรุงวอชิงตัน ดี. ซี. เรียกว่าการประชุมอาร์คาเดีย (Arcadia Conference) (22 ธันวาคม พ.ศ. 2484 - 14 มกราคม พ.ศ. 2485) ที่ประชุมได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์และประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันเพื่อเอาชนะฝ่ายอักษะและสร้างสันติภาพโลก ได้แก่ การจัดตั้งคณะเสนาธิการผสม (Combined Chief of Staff - CCS) ระหว่างกองทัพสหรัฐฯ กับกองทัพอังกฤษเพื่อสร้างเอกภาพทางการบังคับบัญชา และมีการจัดตั้งเขตการรบจีน (China Theater) ซึ่งมีเจียง ไคเช็ก (Chiang Kai-shek) ผู้นำจีนคณะชาติเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด ดูแลพื้นที่จีน และภาคเหนือของไทยด้วย นอกจากนั้นในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2485 มีออกคำประกาศร่วมประกาศตั้งฝ่ายสหประชาชาติ (United Nations) เพื่อร่วมมือกันทางทหารและเศรษฐกิจ และสนับสนุนกฎบัตรแอตแลนติก (Atlantic Charter) ที่เคยประกาศเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2484 เช่น สิทธิที่ประชาชนจะตัดสินใจด้วยตนเอง การปกครองตนเอง เสรีภาพในการพูด ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การยุติการขยายดินแดน หลังจากการประชุมจัดตั้งฝ่ายสัมพันธมิตรไม่นาน

ได้มีการพิจารณาว่าจะประกาศสงครามตอบไทยหรือไม่ ดังนั้น บรรยากาศในกรุงวอชิงตันในเวลา นั้นจึงยังอวลด้วยความหวังที่จะเอาชนะฝ่ายอักษะโดยอาศัยความร่วมมือจากนานาประเทศ ประเทศและขบวนการเสรีต่างๆ ต้องการร่วมลงนามในคำประกาศร่วมฝ่ายสัมพันธมิตรข้างต้นและสองวันหลังจากมีการประกาศร่วมเป็นฝ่ายสหประชาชาติ กรมตะวันออกไกลได้ประชุมพิจารณาว่า จะรับรอง ม.ร.ว.เสนีย์ในฐานะทูตไทยประจำสหรัฐฯ หรือในสถานะอื่น เหตุผลข้อหนึ่งที่สหรัฐฯยกมาสนับสนุนว่า ควรรับรอง ม.ร.ว.เสนีย์ในฐานะทูตไทยต่อไปก็คือ เป็นการสอดคล้องกับนโยบายของสหรัฐฯ ที่ปฏิเสธรับรองการยึดครองดินแดนด้วยการใช้กำลังหรือจะใช้กำลัง⁵⁵ เหตุผลที่ยกมาสนับสนุนข้างต้นสอดคล้องกับหลักการในการประกาศร่วมเป็นฝ่ายสหประชาชาติข้างต้น

ง. ข้อเสนอแนะเดิมของอังกฤษ

หลังจากไทยร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นจากการทำกติกาสัญญาทางไมตรีในวันที่ 21 ธันวาคม อังกฤษมีหนังสือถึงสหรัฐฯ ลงวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ว่า การกระทำของไทยสมเหตุสมผลแล้วที่อังกฤษและสหรัฐฯ จะประกาศสงครามต่อไทย แต่อังกฤษเห็นว่า ยังไม่ถึงเวลา เพราะอังกฤษได้รับข้อมูลที่เชื่อถือได้ว่า คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อต้านญี่ปุ่น แม้จะไม่นิยมฝ่ายสัมพันธมิตร และมีแนวโน้มที่จะต่อต้านญี่ปุ่นมากขึ้น อังกฤษจึงเห็นว่า การประกาศสงคราม

ต่อไทยอาจส่งผลให้ไทยไปอยู่ข้างญี่ปุ่น อังกฤษจึงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะประกาศว่ามีสถานะสงครามกับไทย แม้สหรัฐฯ ไม่เชื่อถือข้อมูลของอังกฤษนัก แต่สหรัฐฯ ก็ยอมตามอังกฤษ โดยจะไม่ประกาศสงครามไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง⁵⁶ ต่อมาเมื่อไทยประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ สหรัฐฯยังคงถือนโยบายเดิมที่จะไม่ประกาศสงครามต่อไทยในขณะที่อังกฤษประกาศตอบ

จ. สหรัฐฯ พร้อมทำสงครามกับไทยแบบไม่ประกาศ

เมื่อสหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทย สหรัฐฯ ได้วางเงื่อนไขไว้ว่า สหรัฐฯพร้อมจะปฏิบัติต่อกองกำลังทหารไทยเช่นศัตรู ถ้าหากกองกำลังทหารไทยเข้าไปมีส่วนหรือร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างจริงจังในการปฏิบัติการทางทหารต่อต้านกองกำลังทหารของสหรัฐฯ หรือกองกำลังทหารของฝ่ายสหประชาชาติ หรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการทางทหารหรือคุกคามความมั่นคงของกองกำลังทหารของสหรัฐฯ หรือฝ่ายสหประชาชาติ นอกจากนั้น สหรัฐฯ จะปฏิบัติต่อประเทศไทยในฐานะดินแดนที่ถูกศัตรูยึดครองเพื่อการทำสงครามทางเศรษฐกิจและวัตถุประสงค์อื่น⁵⁷ เงื่อนไขที่วางไว้นี้ยืนยันให้เห็นว่า สหรัฐฯ พร้อมทำสงครามกับไทยโดยไม่ต้องประกาศเป็นทางการ หรือเป็นการทำสงครามแบบไม่ประกาศ นอกจากนั้น การไม่ประกาศสงครามตอบไทยของสหรัฐฯ ก็เป็นการชั่วคราว⁵⁸

⁵⁵ กปศ.ร.จปร.: NARA RG 59, FW 711.92/31 The Department of State, Division of Far Eastern Affairs, 3 January 1942.

⁵⁶ กปศ.ร.จปร.: 711.92/37 Secretary of State to the British Embassy, 7 February 1942.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ กปศ.ร.จปร.: NARA RG 59, 711.92/37 Secretary of State to the Chinese Embassy, 7 February 1942 and 711.92/37 Secretary of State to the British Embassy, 7 February 1942.

จ. ข้อเสนอแนะของจีนคณะชาติ

หลังจากไทยประกาศสงคราม ประเทศหนึ่งที่มีปฏิญญาต่อคำประกาศสงครามของไทย โดยทันทีคือจีนคณะชาติที่จู้กิง ซึ่งดูแลเขตการรบจีน ที่รวมภาคเหนือของไทยไว้ด้วย จีนเสนอแนะให้สหรัฐฯ ยับยั้งการประกาศสงครามตอบไทยไว้ก่อน กล่าวคือ ในวันที่ 27 มกราคม กระทรวงการต่างประเทศจีนส่งโทรเลขถึงสถานเอกอัครราชทูตจีนที่กรุงวอชิงตันให้แจ้งข้อเสนอแนะข้างต้นต่อสหรัฐฯ วันรุ่งขึ้น สถานเอกอัครราชทูตจีนมีหนังสือถึงกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ แจ้งข้อเสนอแนะดังกล่าว โดยให้เห็นผลว่า เพื่อโน้มน้าให้กองทัพและประชาชนไทยเข้าใจว่า ฝ่ายสหประชาชาติสนับสนุนกองทัพและประชาชนไทยอย่างแท้จริงจากการที่ประเทศไทยถูกญี่ปุ่นบังคับให้ต้องเข้าสู่สงครามการไม่ประกาศสงครามตอบนี้จะเป็นการต่อต้านการโฆษณาชวนเชื่อของญี่ปุ่นด้วย และอาจจะช่วยลดแรงต่อต้านจากกองทัพและประชาชนไทย ถ้าหากกองทัพจีนจะต้องโจมตีญี่ปุ่นในเขตประเทศไทย⁵⁹ เมื่อกรมตะวันออกไกลเสนอเรื่องการประกาศสงครามของไทยให้ฮัลล์พิจารณาก็ได้แนบข้อเสนอแนะของจีนไปด้วย⁶⁰ ดังนั้น ข้อเสนอแนะของจีนอาจมีส่วนสนับสนุนการตัดสินใจของฮัลล์ ซึ่งให้ความเห็นชอบว่าไม่ควรประกาศสงครามตอบไทยตามที่กรมตะวันออกไกลเสนอ

4. สรุป

หลังจากไทยประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ และอังกฤษเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 กต.ไทยส่งคำประกาศสงครามไปให้รัฐบาลทั้งสองประเทศผ่านทางกงสุลสวิสประจำประเทศไทย ในฐานะที่รัฐบาลสวิสเป็นตัวแทนดูแลผลประโยชน์ของตนในไทย นอกจากแจ้งคำประกาศสงครามแล้ว รัฐบาลไทยยังขอให้รัฐบาลสวิสเร่งรัดเรื่องรัฐบาลไทยขอให้รัฐบาลสหรัฐฯ ยินยอมเรื่องที่รัฐบาลไทยแต่งตั้งรัฐบาลสวิสให้ดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ ซึ่งไทยขอความยินยอมมาตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม แต่ต่อมาในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ กต.ไทยทราบข่าวว่า รัฐบาลสหรัฐฯ ยังไม่ได้รับคำประกาศสงครามเป็นทางการ และตีความว่า ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ ไม่ยินยอมเรื่องแต่งตั้งรัฐบาลสวิสดูแลผลประโยชน์ของไทยในสหรัฐฯ ดังนั้น ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ กต.ไทยจึงส่งคำประกาศสงครามให้สถานทูตไทยประจำสหรัฐฯ เพื่อให้แจ้งแก่รัฐบาลสหรัฐฯ อีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตาม คำประกาศสงครามที่ส่งผ่านกงสุลสวิสประจำประเทศไทยไปถึงกต.สหรัฐฯ ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ส่วนฉบับที่ส่งให้สถานทูตไทยประจำสหรัฐฯ ไปถึงสถานทูตในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ แล้วส่งให้กต.สหรัฐฯ ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์

คำประกาศสงครามทั้งสองฉบับไปถึงกต.สหรัฐฯ หลังจากรัฐบาลสหรัฐฯ ตัดสินใจที่จะ

⁵⁹ กปศ.ร.จปร.: NARA RG 59, 711.92/37 The Chinese Embassy's Memorandum to the Secretary of State, 28 January 1942.

⁶⁰ กปศ.ร.จปร.: NARA RG 59, 711.92/36 Note by Division of Far Eastern Affairs to Secretary of State, 28 January 1942.

ไม่ประกาศสงครามตอบไทยแล้วตั้งแต่วันที่ 28 มกราคม กล่าวคือ สหรัฐฯ ทราบข่าวการประกาศสงครามของไทยจากสื่อมวลชนตั้งแต่วันที่ 26 มกราคม ในวันรุ่งขึ้นกรมตะวันออกไกล กต.สหรัฐฯ ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาเรื่องนี้ได้ประชุมและมีคำตอบว่า ไม่ควรให้ความสำคัญกับการประกาศสงครามของไทยด้วยการประกาศสงครามตอบ ต่อมาในวันที่ 28 มกราคม ฮัลล์ รัฐมนตรีว่าการ กต. และรูสเวลต์ ประธานาธิบดี ตัดสินใจตามเสนอ ดังนั้น เมื่อ กต.สหรัฐฯ ได้รับคำประกาศสงครามเป็นทางการในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ผู้นำสหรัฐฯ ตัดสินใจไปแล้วที่จะไม่ประกาศสงครามตอบไทย การได้รับคำประกาศสงครามเป็นทางการจึงไม่มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลสหรัฐฯ สหรัฐฯ ยังคงนโยบายเดิมสหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทยเป็นทางการชั่วคราว ไม่ยินยอมเรื่องรัฐบาลไทยแต่งตั้งรัฐบาลสวิสฯ และยังคงรับรอง ม.ร.ว.เสนีย์ในฐานะทูตต่อไป แต่สหรัฐฯ ก็พร้อมที่ปฏิบัติต่อกองกำลังทหารไทยในฐานะศัตรู และปฏิบัติต่อไทยในฐานะประเทศที่ถูกศัตรูยึดครอง โดยในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ สหรัฐฯ ได้แจ้งการตัดสินใจไม่ประกาศสงครามให้พันธมิตรของตนทราบ ส่วน ม.ร.ว.เสนีย์ได้รับคำประกาศสงครามจากกรุงลิสบอนในวันที่ 11 มกราคม และอาจเข้าฮัลล์ เพื่อปฏิเสธการประกาศสงครามในวันรุ่งขึ้น และในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ส่งคำประกาศสงครามให้ กต.สหรัฐฯ โดยระบุว่า ไม่ใช่การประกาศสงครามเนื่องจากสหรัฐฯ ตัดสินใจไปก่อนนี้แล้ว การกระทำของ ม.ร.ว.เสนีย์เกี่ยวกับการปฏิเสธประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ จึงไม่มีผลต่อการตัดสินใจใดๆ ของสหรัฐฯ ดังนั้น การที่สถานทูตไทยโดย ม.ร.ว.เสนีย์จะประกาศหรือไม่ประกาศ

สงครามต่อสหรัฐฯ จึงไม่ได้เป็นสาเหตุให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทย

สำหรับสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบไทยวิเคราะห์ได้ 6 ประการ ดังนี้ ประการแรก เป็นนโยบายเดิมของสหรัฐฯ และทัศนคติดูแลการค้าประกาศสงครามของไทย การไม่ประกาศสงครามตอบเป็นการแสดงการดูถูกของสหรัฐฯ สอดคล้องกับนโยบายเดิมของสหรัฐฯ ซึ่งไม่ประกาศสงครามตอบประเทศเล็กในยุโรปที่ถูกเยอรมนียึดครอง และประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 อีกทั้งสหรัฐฯ ถือว่าไทยถูกศัตรูยึดครองและรัฐบาลไทยถูกญี่ปุ่นควบคุม ประการที่สอง สหรัฐฯ ยึดถือหลักการคงสถานะเดิม อุดมการณ์ประชาธิปไตย และสนับสนุนการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยในสหรัฐฯ โดยเฉพาะสหรัฐฯ มีเป้าหมายในการทำสงครามตามกฎบัตรแอตแลนติกเพื่อจัดระเบียบโลกใหม่ ต้องการให้ดินแดนต่างๆ มีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเองและปกครองตนเองตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย ประการที่สาม บรรยายภาพความร่วมมือระหว่างสหรัฐฯ กับนานาชาติเพื่อเอาชนะฝ่ายอักษะ การพิจารณาคำประกาศสงครามของไทย เกิดขึ้นหลังจากมีการประชุมสุดยอดระหว่างผู้นำสหรัฐฯ และอังกฤษเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์เอาชนะฝ่ายอักษะ (22 ธันวาคม พ.ศ. 2484 - 14 มกราคม พ.ศ. 2485) มีการประกาศร่วมเป็นสหประชาชาติ (United Nations) หรือฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อร่วมมือทางทหารและเศรษฐกิจ ตลอดจนสนับสนุนการสร้างสันติภาพโลกในอนาคต และยอมรับกฎบัตรแอตแลนติก ดังนั้น บรรยายภาพความร่วมมือดังกล่าวจึงมีอิทธิพลต่อการพิจารณา นโยบายของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย รวมทั้งการไม่ประกาศสงครามตอบไทยด้วย ประการที่สี่

สหรัฐฯ ทำตามข้อเสนอแนะเดิมของอังกฤษ ก่อนที่ไทยจะประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ และอังกฤษสหรัฐฯ เคยมีนโยบายไม่ประกาศสงครามต่อไทยมาก่อนอยู่แล้วในราวกลางเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 ตามคำแนะนำของอังกฤษในปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 อังกฤษให้เหตุผลว่า การประกาศสงครามต่อไทยจะทำให้คนไทยซึ่งมีความรู้สึกต่อต้านญี่ปุ่นอย่างมากเปลี่ยนไปต่อต้านฝ่ายสัมพันธมิตร แม้ข้อเสนอของอังกฤษจะเป็นเรื่องเก่า แต่ภายหลัง เมื่อสหรัฐฯ มีนโยบายชัดเจนที่จะสนับสนุนขบวนการเสรีไทย จะพบว่าสหรัฐฯ ต้องคำนึงการสนับสนุนของคนไทย และการแสดงออกถึงความเป็นมิตรของสหรัฐฯ เช่นที่อังกฤษเคยเสนอไว้ และการไม่ประกาศสงครามต่อไทยจึงการแสดงออกทางหนึ่ง ประการที่ห้า แม้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามต่อไทย แต่สหรัฐฯ ก็พร้อมจะทำสงครามแบบไม่ประกาศ โดยเฉพาะสงครามเศรษฐกิจ และพร้อมจะปฏิบัติต่อกองทหารไทยเช่นศัตรู การไม่ประกาศสงครามต่อไทยจึงเป็นเพียงการไม่รับว่ามีสถานะสงครามกับไทยเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น การไม่ประกาศตอบก็ยังเป็นนโยบายชั่วคราว จึงมีโอกาสดังสหรัฐฯ จะ

เปลี่ยนนโยบายได้ ประการสุดท้าย จีนคณะชาติซึ่งมีเจียง ไคเช็ก เป็นผู้นำ เสนอแนะให้สหรัฐฯ ยับยั้งการประกาศสงครามต่อไทยไว้ก่อน เพื่อประโยชน์ในการทำสงครามขับไล่ญี่ปุ่นในไทย เมื่อผู้นำสหรัฐฯ พิจารณาว่าจะประกาศสงครามต่อไทยหรือไม่ ได้รับทราบข้อเสนอแนะของจีนด้วย ข้อเสนอแนะของจีนจึงอาจเป็นปัจจัยสนับสนุนการตัดสินใจของสหรัฐฯ ด้วย

5. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับเงินทุนสนับสนุนส่วนหนึ่งจากกองทุนเพื่อสนับสนุนการวิจัย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ผู้เขียนขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

6. บรรณานุกรม

พ.อ.ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์. "นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย (ธันวาคม พ.ศ. 2484 - กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485): ศึกษาสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ประกาศสงครามต่อไทย." รายงานผลการวิจัย กองทุนเพื่อสนับสนุนการวิจัย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2552.